

Микола Джеря Іван Нечуй-Левицький (дуже скорочено)

<...> "Понад самим берегом в'ється в траві стежка через усе село. Підеш тією стежкою, глянеш кругом себе, і скрізь бачиш зелене-зелене море верб, садків, конопель, соняшників, кукурудзи та густої осоки.

От стеляться розложисті, як скатерть, зелені левади. Густа, як руно, трава й дрібненька, тонісінька осока доходить до самої води. Подекуди по жовто-зеленій скатерті розкидані темно-зелені кущі верболозу, то кругленькі, наче м'ячики, то гостроверхі, неначе топольки. Між м'якими зеленими, ніби оксамитовими берегами в'ється гадюкою Раставиця, неначе передражнює старших. А там далі вона повилась між високими вербами та лозами, що обступили її стіною з обох боків. Он верби одступились од берега і розсипались купами на зеленій траві. Скрізь по обидва боки Раставиці на покаті стеляться чудові городи, жовтіють тисячі соняшників, що ніби поспинались та заглядають поверх бадилля кукурудзи на річку; там далі набігли на річку високі коноплі і залили берег своїм гострим важким духом. В одному місці розрослись чималі вишняка, а далі од берега, коло самих хат, ростуть дикі груші та яблуні, розкидавши своє широке гілля понад соняшниками; а ондечки серед одного города вгніздилась прездорова, стара, широка та гілляста дика груша, розклала своє гілля трохи не при землі на буряки та картоплю. Соняшники заплуталися своїми жовтими головами в гіллі".

<...> Кріпацька сім'я Петра Джері живе у мальовничому селі Вербівка. Має кріпак одного сина Миколу — красивого, розумного парубка. Мати покладає надії на одруження сина з дочкою вербівського багатиря, однак він закохується в сироту-наймичку з іншого села. Нимидора теж закохується в Миколу. Незабаром вони одружуються. Нимидорин пан дозволяє дівчині вийти заміж в інше село, тому що в той же час парубок з її села посватав дівчину з Вербівки.

Відчувши відповідальність за нову сім'ю, Микола починає задумуватися над тяжким становищем селян-кріпаків, їхньою безправністю. Не раз звертається він із запитаннями до батька, намагаючись зрозуміти корені такого лиха, однак відповіді не отримує. Тоді молодий чоловік починає виявляти непокору: не хоче виходити на панський лан, коли своє поле ще не оброблене, вмовляючи й інших кріпаків жати в гарячу пору своє жито. Микола не дає осавулі бити себе.

Перед смертю батько просить Миколу упокоритися, терпіти панську волю, тому що пан може віддати його в солдати. Загострює становище ще й те, що Микола ославив крадійку осавулиху.

Кількох вербівців, серед яких, звичайно, був і Джеря, пан наказує віддати у москалі. Однак кріпаки тікають з Вербівки, залишивши жінок і дітей. Починаються їх довгі бурлакування. Спочатку вони працюють на сахарні в Стеблеві, перебуваючи в жахливих умовах, потім переходять ще на один завод. Однак умови там виявляються ще гіршими.

Батраки вмирають від хвороб. Так Микола втрачає найближчого друга — Кавуна.

Пан Бродовський розшукує своїх кріпаків, тому вони мусять забиратися все далі від рідного села. Так Микола дістається Чорного моря, де живе разом з рибалками. Працює він завзято, однак і тут добивається правди, тому сперечається з отаманом Ковбаненком.

У Миколу закохується молоденька донька отамана Мокрина, та чоловік не може зрадити коханої дружини. Але повернутися додому, в рабство, Джеря теж не може.

Аж через багато років пан наздогнав своїх кріпаків та повернув їх додому в кайданах. Відбувся суд над втікачами, що вже зовсім постарілися. Навіть ставши сивим, Микола не втратив волелюбної сильної вдачі.

На той час була прийнята реформа, яка скасовувала кріпацтво, Микола Джеря став вільним. Він живе у своїй доньки та її чоловіка. Нимидора вже померла, так і не дочекавшись коханого.

Микола розповідає онукам про своє життя.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стило)

Для розкриття образу головного героя автор використовує портрет: "За Джериною хатою, під старою грушею, на зеленій траві спав молодий парубок, підклавши під голову білу свиту. Чорна смушева шапка скотилась з голови на траву. Парубок підклав одну руку під голову, а другу одкинув на траву. Чорне волосся на голові, чорні рівні брови дуже виразно блищали на білій свиті. Запалене лице було гарне, але дуже молоде. Червоний пояс обвивавсь, наче гадюка, кругом тонкого стану". Вдається І. Нечуй-Левицький і до прямої авторської характеристики та опису вчинків Миколи. Важливим засобом характеристики персонажа є також його мова.